

нячності” та “круга” наштовхус дослідника на висновок, що у слов'янській міфології, як і в давньогрецькій, існувало дві форми сонячного культу: культ сонячності (Аполлон) та культ світила, що завершує денний обхід землі (Феб). Тому Хорса треба розглядати як божество світила-сонця (Б.А. Рыбаков. Язычество Древней Руси. –М.:Наука, 1982. – С.228, 440).

Отже, слов'янське божество та давньоруський світильник споріднює не лише співзвучність найменувань, але і наявність однакових якостей: круглої форми та освітлювальної функції.

Цілком припустимо, що грецький хорос міг асоціюватися в уяві недавніх язичників слов'ян із Хоросом-сонцем. Таким символічний зміст підкріплювався і зображенням на його свічниках фігурок грифонів, птахів, які здавна пов'язувалися з сонячними божествами, та зміїв-драконів, що нагадували очисну та охоронну силу вогню.

Що ж стосується назви “панікадило”, то вона більше говорить про функцію світильника, точно не вказуючи та його форму, а тим більше семантику. Очевидно, з плином часу хороси втратили первинну язичницьку образність. Домінуюче місце зайняла функція (освітлення), і вже їй, а не семантичній сутності почали підпорядковуватися форма та назва.

Ж.Г.Арустамян

Музей історичних коштовностей України.

ТВОРЧІСТЬ КИЇВСЬКОГО СРІБЛЯРА ФЕДОРА КОРОБКІНА

У першій половині ХІХ ст. Київ був одним з головних центрів ювелірного мистецтва України. В той час в місті працювали талановиті майстри золотих і срібних справ - Самсон Стрельбицький, Федір Михайловський, Герасим Проценко, Федір Коробкін, Степан Скрипчинський та багато інших. З архівних матеріалів відомо, що вони виконували чудові твори культового мистецтва, які прикрашали такі славнозвісні православні храми, як Києво-Софійський собор, Михайлівський Золотоверхий монастир, Києво-Печерська лавра. На замовлення заможних мешканців міста майстри виготовляли також різноманітні прикраси і столовий посуд. На відміну від київських сріблярів ХІХ ст., прізвища яких були незаслужено забуті, Федір Коробкін добре відомий завдяки різноманітній інформації, яка зустрічається в наукових працях та архівних документах.

П.Попов, розглядаючи творчу спадщину українських граверів, згадує про Федора Коробку і дає критичну оцінку його роботам, а

втім, і творам інших київських сріблярів XIX ст.[1] Такий докір є дійсно слушним, проте, слід відзначити, що на відміну від граверів минулих століть, київські майстри першої половини XIX ст. рідко застосовували техніку гравірування. Виконуючи складні сюжетні і орнаментальні композиції, вони віддавали перевагу карбуванню високим і низьким рельєфом.

В фундаментальній праці, присвяченій українському золотарству XVI-XVIII ст., М.З.Петренко надає більш докладну інформацію про Федора Коробку.[2] Використовуючи архівні матеріали, автор згадує про його майстерню і учнів, і також про культові срібні вироби, які він виробляв на замовлення київських монастирів. Причому, автор вказує на деякі роботи срібляра, котрі залишилися до нашого часу і зберігаються в Музеї історичних коштовностей України.

Слід відзначити, що в цих публікаціях, а також сучасних енциклопедичних виданнях, ім'я київського срібляра подається як "Федір Коробка". Проте, у більшості офіційних документах першої половини XIX ст. - київського магістрата, ремісничої управи та київського срібного цеху прізвище цього майстра значиться як "Федір Михайлов Коробкін". Примітно, що саме так ювелір підписувався під листами, проханнями, а також свідоцтвами, які він видавав своїм учням. В деяких випадках майстер зазначав своє прізвище підписом - "Федір Коробкін" і ставив на документі сургучну печатку, на якій була зображена монограма у вигляді з'єднаних літер "ФМК". (Рис. 1.)

У зв'язку з тим, що прізвище срібляра «Федір Коробка» зустрічається тільки в неофіційному листуванні, яке відноситься до раннього періоду його життя і діяльності, архівні матеріали дають підставу в подальшому дотримуватися правильного напису його прізвища - "Федір Коробкін".

У першій половині XIX ст. в київському срібному цеху працювали поруч з талановитим майстром його родичі - Павел Федорович Коробкін з сином Олександром Павловичем Коробкіним і онуком - ювеліром Борисом Захаровичем Коробкіним. [3]

На жаль, нам мало відома біографія Федора Коробкіна. Через відсутність необхідних документів, які були втрачені під час спустошливої пожежі на території Подола, ми не знаємо де і в якій родині він народився; де вивчав золотарське ремесло. Дані ревізських сказок дають нам уяву про склад родини Федора Коробкіна. Судячи з документів 1832 р., Федору Коробкіну було 45 р., його дружині Марії, дочці відомого київського срібляра Олексія Іщенко, - 38 р.[4] Подружжя мало три сина - Захарія (22 р.), Семена (18 р.), Василя (6 р.) і дочку Катерину (9 р.).

Архівні джерела свідчать про те, що творча діяльність Федора Коробкіна пов'язана зі срібним цехом, до складу якого він входив до 1833 р. Але з початку 1834 р. він разом із своєю родиною був перерахований у реєстрові товариші.[5] Відомо, що в той час до реєстрових обиралися заможні київські міщани, із яких створювалася команда корпусу і кавалерія. За традицією реєстрові товариші брали участь в урочистих церемоніях, які відбувалися в Києві на Різдво, Богоявлення та інші церковні свята.

Письмові джерела свідчать про те, що в першій половині XIX ст. київські ремісники займалися переважно виробництвом срібних предметів культового призначення. Незважаючи на те, що в місті знаходилося багато церков, Федір Коробкін працював з трьома найважливішими центрами християнської духовності - Софійським собором, Києво-Печерською лаврою і Михайлівським Золотоверхим монастирем. Ця інформація підтверджується архівними матеріалами і свідчить про те, що майстер входив до кола найбільш талановитих київських золотарів, яким церква доручала виконувати твори релігійного мистецтва.

Про творчий шлях Федора Коробкіна важко судити по деяким виробам, які випадково збереглися до нашого часу. 1922 р. більша частина творів українських золотарів загинула під час конфіскації церковних цінностей. Така ж доля спіткала і роботи Федора Коробкіна. За рішенням московських фахівців срібні предмети культового мистецтва XIX ст. були перетоплені і перетворені на злитки дорогоцінного металу. В колекції Музею історичних коштовностей України одна з найбільш ранніх робіт майстра відноситься до 1821 р. Це велика за розмірами срібна риза з вінцем, яка була зроблена на образ Христа Вседержителя (МКУ, Інв. № ДМ-6715 Н-125 мм, D-775 мм). [6] (Рис. 2.)

Судячи з напису риза була виготовлена на кошти любецького мешканця Івана Мельнікова «за благословением святейшого правительствующего синода члена высоко-преосвященнейшего Серапиона митрополита Киевского и Галицкого священно-архимандрита Киева-Печерские лавры и разных орденов кавалера».

Крім цього напису на гладенькій поверхні ризи вирізані дані про вагу (8 фунтів 48 золотників); пробу металу (12) і дату виготовлення (1821 р. янв. 10 дня). Зберігся також підпис майстра — «Ф.Короб.» На жаль, після останньої літери «б» залишився лише великий наскрізний отвір, що утворився під час закріплення срібної ризи на дерев'яну основу. На поверхні вінця і ризи наведені шифри білою фарбою — «Соф. соб. 40» і «Соф. соб. 41». Імовірно, що ці написи були зроблені членами комісії по вилученню церковних цінностей у

1922 р. Вони свідчать про належність цього твору до ризниці Києво-Софійського собору.

Верхня частина срібної ризи на ікону Христа Вседержителя була прикрашена позолоченим вінцем напівкруглої форми. Його центральна частина зроблена у вигляді рельєфної корони, оздобленої чотирикінцевим хрестом. Знизу від хреста спускаються два паралельних рядка з перлинника. На гладенькій поверхні корони виконаний карбований візерунок у вигляді в'язок листя на стрічках, які створені суцільною смугою з вертикальних насічок. Нижня частина корони заповнена орнаментом з рельєфних розеток, що чергуються. Вони прикрашені візерунком з листя і круглими маленькими розетками, заповненими солярними знаками в оточенні пелюсток. Края вінця оформлені рядками гладеньких трикутників, які у центрі оздоблені вертикально розташованими хвилястими стрічками. Поверхня між ними оброблена канфарником і заповнена орнаментом у вигляді тонкої стеблини з листям.

Риза до ікони відзначається стриманістю оформлення орнаментального декора. На гладенькій золоченій поверхні майстер розміщує подекуди букети з чотирипелюстковими квітами, стилізовані пуп'янки на довгих стеблинах; гілочки рослин, котрі чітко проглядаються на канфареному тлі виробу. Майстру вдалося запобігти деякій цупкості у драпіруванні одягу Христа завдяки вільній манері компанування рослинного візерунка. Спаситель зображений фронтально. Правою рукою він благословляє, а в лівій - тримає рельєфну сферу. На її гладенькій поверхні виконаний напис карбованими літерами у три рядки: "АЗЪ ЕСМЪ АЛФА Й WMEGA".

В декоративному вбранні ризи Федір Коробкін застосував прийом, котрий був характерним для творів багатьох київських майстрів минулого століття. Він полягав у застосуванні золочених і срібних деталей, які ритмічно чергувалися. Контрастність в їх поєднанні дозволила Коробкіну посилити художнє сприймання виробу і в значній мірі надати йому живописний ефект. В цілому риза до ікони викликає певний інтерес і характеризується майстерністю виконання.

1830 р. Федір Коробкін зробив срібне кадило (МІКУ, Інв.№ ДМ-5546).[7](Рис. 3.) В цьому творі ювелір органічно поєднав гарну форму предмета з виразним декором, який виконаний у стилі класицизму. Нижня чаша майстерно прикрашена рельєфними голівками ангелів з розкритими крилами, симетрично розташованими гірляндами квітів, які ефектно вирізняються на тлі гладенької полірованої поверхні. Верхня чаша декорована пояском карбованих трилисників і увінчана мініатюрною фігуркою путто. По краю

восьмигранного піддона кадила вирізаний підпис: »Устроена кадильниця при архимандрите Иустине, весу вней на 84 зол. 1830 р. грудня 24 дня». Поруч з написом є клеймо міста і майстра –“ФК” у прямокутному щитку.

Під час вивчення фондової колекції Музею Історичних коштовностей України були виявлені ще дві роботи Федора Коробкіна, про які раніше не згадувалося в наукових публікаціях. Це срібні з дерев'яними ручками молоток і кельня. (МІКУ, Інв.№ ДМ-4444; ДМ-44445).[8]

На поверхні цих предметів є клейма: міста Києва; проба металу - 84; клеймо пробірного майстра з ініціалами “А.Х.” (Олександра Хацького) і річною датою - 1835 р.; клеймо майстра з ініціалами “ФК” у прямокутному щитку. Судячи з дати виготовлення виробів, вони були замовлені і зроблені одночасно.

Верхня частина молотка і листоподібна поверхня кельні виготовлені із срібла в техніці лиття; ручки - з дерева чорного кольору. Відомо, що аналогічні за формою предмети виконували з металу і використовували як будівельні матеріали. Появу цих срібних предметів можна пояснити активною будівничою компанією, яка провадилася у Києві. Архівні джерела свідчать, що після пожежі 1811 р., яка зруйнувала понад 2000 різних будинків на території Подола, в цьому районі поступово розпочалася реконструкція. У 1834 р. магістрат затвердив нове положення про будову Києва. Можливо, що саме в той час, коли йшло будівництво учбових корпусів університету і різних будинків для мешканців міста, реміснича управа замовила Федору Коробкіну срібний молоток і кельню.[9] Імовірно, що під час урочистих церемоній закладання першої цеглини члени магістрату або ремісничої управи брали в руки ці символи будівельних інструментів. У зв'язку з відсутністю документальних даних про походження цих предметів можна припустити, що після революції вони потрапили в колекцію Всеукраїнського Історичного Музею ім. Т.Г.Шевченка разом з майном ремісничої управи.

У зв'язку з тим, що в оформленні молотка і кельні повністю відсутні елементи декора і вони мають лише утилітарне призначення, про стильову схильність майстра можна судити за двома роботами - ризою до ікони “Вседержителя” (1821 р.) і кадильниці (1830 р.). Орнаментальні візерунки дозволяють віднести ризу до неobarокового напрямку, в той час як в декорі кадильниці відчувається вплив стилю класицизму. Слід відзначити, що київські майстри першої половини ХІХ ст. застосовували в своїх роботах елементи різних стилів. Таке явище в значній мірі пояснюється тим, що замовники диктували сріблярам своє бачення виробу і вимагали неухиль-

Владимир

44

Оно Мале Руссе ностра а вене убо,
 Киле кору Мажану Писану а вене,
 Обру Кодоу а вене 35 нене а вене
 Кудалеб Гудале Об Узы а вене
 Кену Удомаре Мажану Об 1826
 Фога: но 1835 - Бажану а вене
 Чепале но 1839 год а вене
 13^{ме} а вене Обру а вене
 Мажану, а вене а вене
 год а вене а вене - Об
 Мажану а вене а вене
 Бажану а вене а вене
 год а вене а вене 1847 год
 Мажану а вене а вене
 а вене а вене а вене

Рис. I

Рис. 2

Рис. 3

ного виконання того художнього рішення, яке вони пропонували. Це підтверджується деякими текстами контрактів з докладним описом предметів, а також малюнками, котрі до них додавалися.

Знайомство з архівними джерелами дозволяє нам дізнатися про значну кількість робіт, які Федір Коробкін виготовив у першій половині XIX ст. Незважаючи на те, що вони не залишилися до нашого часу, їх вивчення має велике значення для дослідження його творчої діяльності.

Розглянемо письмові дані, в яких наводиться інформація про виробу Федора Коробкіна. У 1811 р. він зробив срібні царські врата на замовлення Києво-Михайлівського монастиря. Завдяки контракту, який зберігся до нашого часу, ми можемо скласти уявлення про їх оформлення. Верхня частина виробу була прикрашена карбованою композицією із зображенням Бога і св. Духа на тлі хмар в оточенні восьми ангелів. Зверху срібні врата доповнювалися короною з хрестиком; знизу на мідних з позолотою пластинках майстер виконав зображення св. архангела Гавриїла, св. Марії і ликів архістратиґа Михаїла, св. Варвари і Катерини. З монастирських звітів стало відомо, що для їх виготовлення майстер витратив 3 пуда 10 фунтів срібла, а на їх позолоту - 130 голландських червінців. За виконання цього замовлення монастир сплатив Федору Коробкіну 3305 крб. 50 коп.[10]

Письмові джерела свідчать про те, що в першій половині XIX ст. київські храми відвідували від 50 до 80 тисяч богомолів. Крім них до святинь приїжджали військові, які влітку проходили службу поблизу міста. У зв'язку з великим попитом на культові прикраси, Михайлівський Золотоверхий собор постійно замовляв київським сріблярам золоті і срібні медальйони, образки, кільця і хрести. Відомо, що ці предмети продавалися біля труни з мощами св. великомучениці Варвари і користувалися великою популярністю серед богомолів, котрі купували їх собі на пам'ять. [11]

Архівні матеріали інформують про те, що у червні 1813 р. Михайлівський собор замовив Федору Коробкіну 2000 срібних хрестиків по ціні 32,5 коп. за кожний хрест. Крім хрестиків майстер погодився виготовити срібні каблучки по ціні 15 коп. за кожний виріб. За ці предмети монастир сплатив Федору Коробкіну 1235 крб.[12]

Крім срібної продукції майстер зробив для Михайлівського монастиря 550 золотих кілець по ціні 1 крб. 75 коп. за кожний виріб. За це замовлення Федір Коробкін отримав 962 крб. 50 коп. Можливо, що в подальшому він продовжував виробництво срібних хрестиків і каблучок. До нашого часу залишилися дані про те, що Федір Коробкін виконував такі предмети у грудні 1813 року, вересні 1823 р., взимку 1827 р. [13]

1829 р. Федір Коробкін підписав контракт про виготовлення 100 хрестиків і 100 каблучок вагою в 21 золотник з власного золота 72 проби. Передбачалося, що ціна кожного виробу буде дорівнювати 3 крб. 80 коп. Крім каблучок майстер мав виготовити ще 100 золотих кілець вагою в 50 золотників по ціні 9 крб. Проте ці вироби мали відрізнятися більш високою якістю. В той же час Федір Коробкін пообіцяв зробити 1000 срібних хрестиків вагою в 2 фунта і 1000 каблучок вагою в 2,5 фунта. Контракт передбачав, що вартість хрестиків буде визначена із рахунку 138 крб. за кожний фунт срібла, а ціна каблучок - 128 крб. Федір Коробкін дав згоду, що у разі порушення даного контракту, монастир мав за собою право купувати хрести і каблучки у інших київських ремісників.

1829 р. майстер прийняв замовлення зробити з монастирського срібла корячок для підтримання "теплоти" під час архієрейського богослужіння. Крім цього, він пообіцяв виготовити 20 срібних гудзиків і 4 дзвіночка для саккоса і амофора. Федір Коробкін погодився також виконувати лагодження срібного церковного начиння протягом двох років, якщо оплата за цю роботу не буде перевищувати 5 карбованців. [14]

Крім Києво-Михайлівського Золотоверхого монастиря Федір Коробкін працював на замовлення Києво-Печерської лаври. 1816 р. собор доручив майстру зробити мідну дошку для Успенської церкви. На її поверхні він мав вирізати слова з червоного золота про Троїстий союз. [15] Для виготовлення цієї роботи срібляр витратив 10 червінців, які були надані монастирем. За виготовлення цієї роботи Федір Коробкін одержав з монастирської каси 453 крб. асигнаціями. 1817 р. він почав роботу над планом Києво-Печерської лаври з видом дзвінниці. Відомо, що зразком для цієї композиції послужив малюнок лаврського ченця Амфілохія. За письмовими свідченнями того часу монастир сплатив майстру 100 крб. Проте, під час перевірки якості дошки були виявлені значні недоліки, які не дозволили використати її для подальшої видавничої роботи. Дошка була товстою і нерівною, а гравірування на ній - дуже грубим. У зв'язку з цим собор прийняв рішення продати дошку. Проте, ніхто з киян не зацікавився цим предметом і тільки завдяки зусиллям лаврського гравера Малютіна вдалося виправити недоліки дошки.

Незважаючи на те, що вказаний твір був не зовсім вдалим, Києво-Печерська лавра продовжувала замовляти Федору Коробкіну різні предмети культового призначення. 1818 р. він зробив мідний з позолотою іконастас для церкви преподобного Варлаама, яка знаходилася на Ближніх печерах. Залишилися дані про те, що на цю роботу майстер витратив 10 пудів і 20 фунтів міді, а на її позолоту -

235 червінців. Відомо, що Федір Коробкін зробив також мідний іконостас для Введенської церкви на печерах.

Києво-Печерський монастир періодично замовляв київським майстрам срібні ікони, які дарували високопоставленим особам. 1818 р. Федір Коробкін зробив декілька таких ікон, витративши на їх позолоту 1, 3/4 червінця золота. За виконання цього замовлення лавра сплатила майстру 13 крб. 10 коп.[16] 1819 р. Федір Коробкін продовжував виготовлення срібних ікон. Відомо, що монастир сплачував йому 20 крб. за кожний фунт срібла. За позолоту ікон йому додатково сплатили 13 червінців. Завдяки щомісячним звітам монастиря стало відомо, що в цілому за виготовлення срібних ікон Федір Коробкін отримав від лаври 39 крб., в тому числі 2 крб. міддю.[17]

1819 р. майстер зробив мідний престол і жертвник для церкви св. Анни на Дальніх печерах. Для виготовлення накладних пластин, котрі прикрашали ці культові предмети, він використав 9 пудів міді; 20 фунтів і 1 лот срібла. В той же час йому видали 233 червінця для позолоти поверхні предметів. За виконання іконостаса монастир сплатив майстру 7219 карбованців. Крім цих замовлень Федір Коробкін зробив також срібний оклад на образ св. Антонія Печерського. В книзі прибутків і видатків Києво-Печерської лаври є запис про те, що ця срібна шата важила 14 фунтів, а витрати на придбання матеріалів разом з оплатою гонорару реміснику дорівнювали 1210 карбованців. Високий рівень майстерності Федора Коробкіна задовольняв вимоги замовників, і тому вони в подальшому доручали йому виконувати різноманітні церковні предмети. Так, 1820 р. майстер зробив дві срібні з позолотою ікони - "Собор Печерських старців" і "Преподобні Російські Чудотворці" для Хрестовоздвиженської церкви на Ближніх печерах. Письмові джерела надають інформацію про те, що срібні шати важили 21 фунт і 42 золотника. Згідно з контрактом між майстром і монастирем, вартість цієї роботи разом з матеріалами дорівнювала сумі 2246 крб. 20 коп.

1822 р. Федір Коробкін зробив для Києво-Печерської лаври срібну з позолотою ікону на образ св. Варвари. Для цього виробу він використав 18 фунтів і 24 золотника срібла 74 проби. Вартість роботи разом з матеріалами була оцінена у суму 2007 крб. 50 коп. Крім цього твору срібляр виконав 5 срібних лампад для церкви Різдва Богородиці. На виготовлення цих предметів майстер витратив 41 фунт і 67 золотників срібла. Федір Коробкін отримав за цю роботу 3053 крб. 70 коп.

1823 р. Федір Коробкін отримав ще одне замовлення від Києво-Печерської лаври. Згідно з контрактом він мав зробити три срібні з позолотою шати на образи Спасителя, Богородиці, а також

шату на ікону "Собор преподобних старців". В договорі вказувалося, що ці роботи призначалися для соборної Успенської церкви. Вартість роботи разом з матеріалами дорівнювала 556 крб. 50 коп.

Підсумовуючи перелік вищевказаних замовлень, можна дійти висновку, що протягом 1816-1823 рр. Федір Коробкін зробив для Києво-Печерської лаври значну кількість предметів культового призначення на велику для того часу суму – 35737 крб. 90 коп. В одному з документів Федір Коробкін написав, що всі його роботи були виготовлені "з належною міцністю і мистецтвом, без всякого гаяння часу." [18]

1836 р. Києво-Печерська лавра прийняла рішення про оздоблення срібними шатами ікон, які знаходилися в іконостасі Успенського собору. З цією метою в монастир були запрошені відомі київські майстри срібних справ Федір Коробкін і Герасим Проценко, які підписали з монастирем спільну угоду про виготовлення 33 срібних з позолотою окладів різного розміру. Срібляри дали зобов'язання, що зроблять карбовані шати "як найкраще" протягом двох років.

Після закінчення роботи над срібними шатами майстри мали передати їх монастирю за вагою. Контракт передбачав, що при прийомі цих творів буде враховуватися втрата метала "на угар", яка складатиме 6 золотників на кожний фунт срібла. Замовник звертав увагу не тільки на вагу предметів, але й на якість їх виготовлення та художнє оформлення. Договір передбачав також, що у разі потреби майстри перероблять свою роботу "без найменшого заперечення в тому мистецтві, в якому це потрібно". Проте усі витрати по усуненню недоліків ремісники мали проводити за власний рахунок. [19]

Федір Коробкін і Герасим Проценко визначили вартість роботи над срібними шатами із рахунку 11 крб. 35 коп. за кожний фунт срібла і от червінця по 2 крб. асигнаціями.

Крім Михайлівського Золотоверхого монастиря і Києво-Печерської лаври Федір Коробкін виконував замовлення для Києво-Софійського собору.

Так, 1823 р. він підписав контракт на виготовлення срібної шати до ікони "Трійця", яка знаходилася у великому іконостасі над царськими вратами. (Рис. 4.) В тексті договору зазначалося, що він мав зробити цей твір з власного срібла 72 проби, в період з 1 вересня 1823 р. по 1 травня 1824 р. Контракт передбачав, що шата буде виготовлена в техніці карбування за розмірами, які вкаже замовник. Після закінчення роботи майстер дав зобов'язання пред'явити шату в собор для попереднього ознайомлення, а також показати її іншим майстрам для визначення якості виробу і проби металу. За виконання цього твору собор пообіцяв виплатити 87,5 карбованців асигнаціями від кожного фунта срібла. Примітно, що на виготовлення

шати гроші дали брати Кирило і Василь Бойкови, мешканці містечка Любечі Чернігівської губернії. Крім цієї суми брати додатково передали собору 37 червінців і 259 крб. асигнаціями. Ці гроші призначалися майстру за позолоту шати.[20]

1826 р. представники Києво-Софійського собору прийняли рішення подарувати дві ікони Миколі I під час його коронації. З цією метою собор доручив київському живописцю Корнію Волошинову написати ікони св. Софії і Різдва Богоматері, а Федору Коробкіну – виготовити для них срібні з позолотою шати. Відомо, що за виконання цих творів собор сплатив срібляру 510 крб. 75 коп.[21]

Крім роботи по виготовленню нових предметів культового призначення Федір Коробкін виконував реставрацію старого церковного начиння. Київські храми, готуючись до головних християнських свят, періодично запрошували відомих майстрів золотих і срібних справ для чищення літургійних предметів. Як правило, за цю роботу вони отримували невеличкі гонорари. До нашого часу залишилася цікава інформація про те, що 1831 р. київський почесний громадянин Федір Коробкін отримав з церковної каси Києво-Софійського собору 40 крб. за чищення срібних лампад, великого паникадила і декількох окладів до ікон.[22]

Знайомство з архівними матеріалами свідчить про те, що крім київських храмів Федір Коробкін приймав замовлення від приватних осіб. Так, 1818 року він підписав контракт з живописцем Семеном Білецьким про виконання спільної роботи – кіота для генерал-майора Желтухіна. Київський маляр мав написати “в найкращому вигляді” “сцену коронації Богоматері”, а над нею – образ Сергія Радонезького. Крім цього, передбачалося, що живописець намалює зображення Андрія Стратилата на правому боці кіота, а нижче – Василя Великого і Григорія Богослова. На лівій дверці кіота Білецький мав помістити образ Георгія Переможця, нижче – Іоанна Златоуста і Миколу Чудотворця. У відповідності до контракту Коробкін дав зобов’язання зробити на срібному окладі карбований напис з ім’ям бригадного командира генерал-майора Желтухіна та інших чинів полка, які пожертвували гроші на “створення цього образу”. Примітно, що Федір Коробкін погодився закінчити роботу над кіотом “міцним і чистим оздобленням” до 15 січня 1819 р. В свою чергу, Семен Білецький дав зобов’язання написати образи “найкращими фарбами і найкращим мистецтвом” за зразками живопису Києво-Михайлівського Золотоверхого монастиря. Незважаючи на такі запевнення з боку Білецького представник замовника п. Семенов знайшов в його роботі серйозні

недоліки. Так, він звернув увагу на те, що образ Сергія Радонезького був намальований на кипарисі не зовсім міцними фарбами. [23]

Постійно займаючись ювелірною справою, Федір Коробкін підготував в першій половині XIX ст. багато учнів і підмайстрів. Відомо, що згодом, вони стали справжніми фахівцями в цій галузі декоративно-ужиткового мистецтва.

Завдяки архівним джерелам стало відомо, що в майстерні Федора Коробкіна навчався майбутній срібляр, київський міщанин Іван Степанович Чечик. Спочатку він працював учнем, а з 1815 по 1819 роки – підмайстром. Відомо, що Чечик допомагав срібляру виготовляти різні карбовані вироби. Маючи намір стати майстром срібних справ, Чечик звернувся до колишнього хазяїна з проханням надати йому свідоцтво про навчання в майстерні. 1833 р. Федір Коробкін підготував такий документ, де написав, що Чечик був “чесною і порядною людиною, а в роботі – старанним і доволі досвідченим”. [24]

1826 р. київський почесний громадянин Федір Коробкін підписав угоду з губернським секретарем Фомінським про прийом учня Ларіона Матвєєва, якого віддали в майстерню строком на 10 років. [25] В той же час Федір Коробкін найняв київського міщанина Григорія Козловського, який дев’ять років працював учнем і чотири роки - підмайстром. [26]

1834 р. Федір Коробкін взяв учня Лаврентія Вінниченко, який тривалий час працював у майстерні Тимофея Новицького. Вірогідно, що Вінниченко добре зарекомендував себе за 8 місяців роботи, і тому майстер запропонував йому продовжити строк навчання ще на 2 роки. [27] З 1838 р. в майстерні Коробкіна навчався Андрій Боженков. Згідно з взаємною угодою майстер дав зобов’язання протягом 10 років сплачувати за учня казенні податки та інші повинності, а також годувати його, купувати взуття, верхній та нижній одяг. Після завершення строку навчання Коробкін мав придбати для Боженкова пристойний одяг. В свою чергу учень пообіцяв майстру шанувати його; бути старанним і слухняним і не переходити до іншого хазяїна”, як це передбачав цеховий Статут 1799 р. [28] З архівних даних відомо, що 1839 р. в майстерні Федора Коробкіна працював учень Адам Данілов. [29]

Стислий огляд виробничої діяльності Федора Коробкіна свідчить про те, що він отримував великі гонорари, виконуючи замовлення київських храмів і багатих мешканців міста. Матеріальний добробут давав йому можливість купувати земельні ділянки для будівництва. Отримавши земельні ділянки у титулярного радника Михайла Бакланова (за 2000 карб.) і у Софії Гудими за (1000 карб.) [30], Федір Коробкін розпочав будівництво двоповерхового, кам’я-

ного будинку за проектом київського архітектора Станзані. Цей будинок знаходився по вул. Олександрівській (довжина 18 саженів 8 вершків) і Андріївській вул. (38 саженей 12 вершків). Поруч з ним був розташований кам'яний одноповерховий флігель з погребом і два дерев'яних погреба. Відомо, що у 1844 р. Коробкін за дорученням дружини підписав угоду з купцями Дем'яном Мисливським, Миколою Балабухом, Олександром Барським про передачу в аренду верхнього поверху, який призначався для розміщення київської цивільної палати. Згодом Федір Коробкін продав ці будівлі і землю київській поштової конторі за 67000 крб. державними асигнаціями.[31] Про вигідність цієї угоди свідчить комісія, яка раніше проводила огляд будинку і визначила його вартість у сумі 20172 крб. 32 коп. державними асигнаціями.

Письмові джерела свідчать про те, що Федір Коробкін був власником ще одного будинку по вул. Шовковичній №18. [32] Відомо, що цей будинок призначався для сина Захарія, старшого вчителя 2 київської гімназії.[33]

Федір Коробкін намагався з вигодою розміщувати наявні гроші. З архівних джерел відомо, що у 1832 р. він придбав собі хутір у київського міщанина Андрія Скородубова за ціну 3015 крб. асигнаціями. Загальна площа хутора становила 28 десятин 1796 сажня.

Численні документи київських архівів розкривають громадську діяльність Федора Коробкіна, якою він займався протягом кількох років. 1813 року київські міщани обрали майстра урядником срібного цеху, а 1815 р. – цехмейстром.[34]

1816 р. Федора Коробкіна затвердили членом магістрату, і у зв'язку з цим київський срібний цех прийняв рішення про його вилучення з суспільства міщан.[35] Відомо, що у 1824 р. мешканці Подолу обрали Федора Коробкіна інстігатором в Словесний Суд, де він працював протягом двох років. В його обов'язки входив нагляд за роботою органів правосуддя, а також притягнення порушників громадського порядку до відповідальності. 1826 р. цехові міщани м. Києва обрали Федора Коробкіна на три роки головою ремісничої управи. Крім цих посад, він був довічно обраний ратгером у київській магістрат, де з 1829 по 1835 рр. займався зборами казенних податків і відповідав за надходження недоїмків з боку ремісників. Федір Коробкін брав також участь в організації рекрутських наборів, котрі відбувалися серед міщанського стану.

Письмові джерела освітлюють життєдіяльність Федора Коробкіна не рівномірно. У порівнянні з документами першої чверті XIX ст., дані про його творчість у 40-50 роки XIX ст. зустрічаються набагато рідше. Можливо, що в той час майстер відійшов від актив-

ної діяльності як золотар. В деяких публікаціях є дані про те, що золотар помер 1867 р. [36] і його поховали на міському кладовищі на Щекавиці.[37]

Ознайомившись з деякими сторінками життя і творчості Федора Коробкіна можна відмітити, що він активно займався громадською діяльністю, плідно працював, виконуючи різноманітні предмети культового призначення. Аналіз архівних матеріалів першої половини XIX ст. свідчить про те, що твори майстра прикрашали інтер'єри київських церков і монастирські ризниці. Високий художній рівень та технічна вправність цих виробів відповідали вимогам замовників і забезпечували майстру постійну роботу. На жаль, за винятком декількох срібних виробів, багата спадщина Федора Коробкіна не збереглася до нашого часу і навряд чи буде виявлена у музейних збірках. Своє уявлення про діяльність цього талановитого срібляра можна поповнити лише завдяки пошукам нових документальних матеріалів.

Література

1. Попов П. Матеріали до словника українських граверів. К., 1926. –С.10., С.66, LXI.
2. Петренко М.З. Українське золотарство XVI-XVIII ст. К., 1970.– С.165.
3. Державний архів міста Києва (ДАМК), Ф. 1, Оп. 2-а, Спр. 425., Арк. 1.
4. там же, Ф. 17, Оп. 2, Спр. 960, Арк. 44.
5. там же, Ф. 1, Оп. 2, Спр. 1936, Арк. 92.
6. Музей Історичних Коштовностей України. Інвентарна книга.
7. там же
8. там же.
9. История Киева. К., 1984., т. 2. - С. 128-129.
10. Центральний Державний Історичний Архів України у м. Києві (ЦДІАУ), Ф. 169, Оп. 1, Спр. 4, Арк. 2 зв.
11. Щероцькій К.В. Київ. Путівник. К., 1917. - С.127.
12. ЦДІАУ, Ф. 169, Оп. 1, Спр. 26, Арк. 7 зв.
13. там же, Арк. 9.; Ф. 169, Оп. 1, Спр. 74, Арк. 2 зв.; Ф. 169, Оп. 6, Спр. 62, Арк. 1.
14. там же, Ф. 169, Оп. 6, Спр. 62, Арк. 5.
15. Попов П. Матеріали до словника українських граверів. К., 1926. С. 66.
16. ЦДІАУ, Ф. 128, Оп. 3, Спр. 105, Арк. 39.
17. ЦДІАУ, Ф. 128, Оп. 3, Спр.109, Арк. 41.
18. там же, Ф. 128, Оп. 1 (заг.), Спр.1624, Арк.1.
19. там же, Ф. 128, Оп. 1 (заг), Спр. 264, Л.9.
20. ДАМК, Ф. 3, Оп. 1, Спр. 62, Арк.2.
21. там же, Ф 3 Оп 2, Спр.20, Арк.56.

22. там же, Ф. 3, Оп. 2, Спр.25, Арк. 110.
23. там же, Ф. 320, Оп. 2, Спр. 16, Арк.12.
24. там же, Ф. 337, Оп. 1, Спр. 49, Арк. 37.
25. там же, Ф. 320, Оп. 1, Спр. 300, Арк. 2.
26. там же, Ф. 337, Оп. 1, Спр.126, Арк. 1.
27. там же, Ф. 337, Оп. 1, Спр. 49, Арк.37.
28. там же, Ф. 337, Оп. 1, Спр. 96, Арк. 58.
29. там же.
30. там же, Ф. 484, Оп. 5, Спр. 391, Арк. 4.
31. там же, Ф. 484, Оп. 3, Спр. 144, Арк.79. (Зв.)
32. ЦДІАУ, Ф. 486 Оп. 1, Спр. 7117, Арк. 1.
33. ДАМК, Ф. 17, Оп 1, Спр. 1952, Арк. 17.
34. Каманин И. Последние годы самоуправления Киева по магдебургскому праву. К., 1888.- С. 18.
35. ДАМК, Ф. 337, Оп. 1, Спр. 49, Арк. 18.
36. Украинский Советский Энциклопедический Словарь. т. 2. К., 1988. – С. 140.
37. Проценко Л.А. Історія київського некрополя. К., 1995. - С. 221.

О.В. Филиппчук

доктор медичних наук,
Головне бюро судово-медичної криміналістики МОЗ України

Ж.Г.Арустамян

Музей Історичних коштовностей України

К.І. Климова

доцент кафедри архівознавства,
Київський університет культури і мистецтв

АТРИБУЦІЯ ПОРТРЕТНОЇ МІНІАТЮРИ НА ТАБАКЕРЦІ ХVІІІ СТ.

Серед численних експонатів ХVІ-ХІХ ст., які зберігаються в колекції декоративно-ужиткового мистецтва Музею історичних коштовностей України, привертає увагу маленька черепахова табакерка, прикрашена яскравою овальною мініатюрою з портретом військового (діаметр-80 мм; висота - 27 мм).[1]. Фото 1.

В інвентарній книзі музею відсутня будь-яка інформація про походження цього експоната. Тільки внаслідок пошуків архівних документів у фондах Національного художнього музею України була знайдена інвентарна книга довоєнного часу, яка походила з Всеукраїнського історичного музею ім. Т.Г. Шевченка. Запис свідчив про те, що табакерка потрапила до музею 23 грудня 1933 р. На